

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Факультет філології

Кафедра української філології та міжкультурної комунікації

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор

Юрій Котляр

“ ” 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА

Спеціальність 014 «Середня освіта»

Спеціалізація 014.01 «Українська мова і література»

Розробник

Анжеліка ЗИНЯКОВА

В.о. завідувача кафедри української

філології та міжкультурної

комунікації

Наталія ЛЕБЕДИНЦЕВА

Гарант освітньої програми

Ольга ЖВАВА

«Теорія і методика навчання:

Українська мова і література та

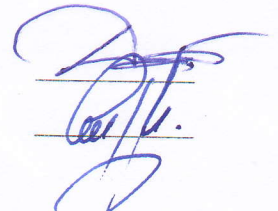
англійська мова»

В.о. декана факультету філології

Ірина ДАНИЛЕНКО

Начальник НМВ

Сергій ШКІРЧАК

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	«Вступ до мовознавства»	
Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка	
Спеціальність	014 Середня освіта (Українська мова і література)	
Спеціалізація (якщо є)	014.01 Українська мова і література	
Освітня програма	Теорія та методика навчання: Українська мова і література та англійська мова	
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)	
Статус дисципліни	Нормативна циклу професійної підготовки	
Курс навчання	I курс	
Навчальний рік	2023/2024	
Номер(и) семестрів:	Денна форма	Заочна форма
	II семестр	
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	4 кредити / 120 годин	
Структура курсу:	Денна форма	Заочна форма
	– лекції – семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові) – годин самостійної роботи студентів	27 год. 27 год. 66 год.
Відсоток аудиторного навантаження	45 %	
Мова викладання	українська	
Форма проміжного контролю (якщо є)	–	
Форма підсумкового контролю	іспит	

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Курс «Вступ до мовознавства» належить до дисциплін пропедевтичного циклу й закладає основи теоретичного розуміння мовних явищ. Вивчення курсу забезпечує необхідне підґрунтя для сприйняття теоретичних мовознавчих дисциплін, розуміння принципів та закономірностей функціонування мови, що є невід’ємною передумовою професійного рівня майбутнього вчителя-філолога.

Важливою складовою курсу є розвиток у студентів здатності до свідомого вивчення й зіставлення різних мовних фактів, формування в них навичок лінгвістичного аналізу мовних одиниць, інтересу до лінгвістичних досліджень, формування навичок реферування наукової літератури, уміння співвідносити власне дослідження з проблематикою загального мовознавства.

Мета курсу: підготувати студента-першокурсника до сприйняття дисциплін мовознавчого циклу, сформуванню його лінгвістичний світогляд, понятійний термінологічний апарат, ознайомити з основними проблемами науки про мову.

Завдання курсу: отримати знання щодо природи, функцій, системи, будови людської мови та про її зв'язок з суспільством; сформувати практичні вміння аналізу мовного матеріалу з різних мов; оволодіти лінгвістичною термінологією.

Після вивчення курсу **студент повинен знати:**

- основні поняття та терміни мовознавства;
- мову як систему, її складові частини та структуру;
- закономірності функціонування мови в суспільстві та її розвиток;
- класифікацію звуків мови, визначення закономірностей їхнього поєднання, усвідомлювати фонетичні процеси, природу та структуру складу, а також наголосу та інтонації;
- передумови виникнення, етапи становлення, форми розвитку та види письма;
- формування принципів орфографії та укладання алфавітів;
- типи відношень слів у лексичній системі мови;
- наукові критерії класифікації мов та закономірності їхнього історичного розвитку;
- граматичні значення, категорії, граматичну форму слова, способи вираження граматичних значень;
- основні поняття, категорії та концепції сучасного мовознавства.

Студент повинен уміти:

- класифікувати звуки мови, визначати закономірності їхнього поєднання, усвідомлювати фонетичні процеси, природу та структуру складу, а також наголосу та інтонації;
- визначати типи відношень слів у лексичній системі української мови;
- окреслювати наукові критерії класифікації мов;
- пояснювати граматичні значення, категорії, граматичну форму слова, способи вираження граматичних значень;
- формулювати ознаки та визначати структуру найменшої комунікативної одиниці – речення;
- застосовувати класифікацію мов світу для визначення мовних сімей і груп;
- користуватися здобутими знаннями для вивчення інших лінгвістичних дисциплін;
- здійснювати етимологічний, семантичний та граматичний аналізи;
- використовувати набуті знання в практиці мовного й іншомовного спілкування, перекладу і в науковому аналізі мовних явищ.

Компетентності та результати навчання

Згідно з вимогами Стандарту вищої освіти дисципліна забезпечує набуття студентами компетентностей:

загальних – здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями (ЗК 7); датність проводити дослідницьку роботу, визначати цілі та завдання, обирати методи дослідження, аналізувати результати (ЗК 9);

фахових – володіння спеціальними знаннями загальних і часткових теорій мовознавства та літературознавства, наукових шкіл і напрямів філологічних досліджень (ФК 1);

предметних – здатність адекватно використовувати мовні ресурси, демонструвати сформовану мовну й мовленнєву компетенції в процесі фахової та міжособистісної комунікації, володіти різними засобами мовної поведінки в різних комунікативних контекстах (ПК 2).

Програмні результати навчання:

1. Знати базові відомості основних розділів мовознавства (ПРН 1).
2. Характеризувати теоретичні та практичні аспекти конкретної філологічної / педагогічної / методичної галузі (ПРН 19).
3. Дотримуватися принципів академічної доброчесності (ПРН 21).
4. Висловлювати й аргументувати свою думку стосовно конкретних питань мовознавства (ПРН 25).

Передумовами для вивчення дисципліни є базовий рівень знань з рідної та іноземної мов, фрагментарні знання логіки, філософії, етнолінгвістики, культурології тощо.

Курс навчання здійснюється з урахуванням та дотриманням методологічних принципів послідовності: від простого до складного з поступовим наростанням складності матеріалу як лексичного, так і граматичного порядку. При цьому повторення й систематизація матеріалу відбувається з урахуванням отриманих знань з нових тем.

3. Програма навчальної дисципліни

Денна форма

№ з/п	Тема	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
1.	Тема 1. Вступ до мовознавства як навчальна дисципліна.	2	2	3
2.	Тема 2. Сучасний погляд на проблему походження мови.	2	2	7
3.	Тема 3. Мова як системно-структурне утворення.	2	2	5
4.	Тема 4. Фонетика як учення про звукову систему мови.	2	2	4
5.	Тема 5. Фонологія.	2	2	4
6.	Тема 6. Лексикологія як учення про лексичне значення слова та лексичну систему мови.	2	2	5
7.	Тема 7. Фразеологія. Лексикографія.	2	2	5
8.	Тема 8. Морфеміка та словотвірна дериватологія.	2	2	5
9.	Тема 9. Граматика. Граматичне значення. Граматичні категорії. Способи вираження граматичних значень.	2	2	5
10.	Тема 10. Граматика як учення про граматичну будову мови. Морфологія, її предмет, проблеми, основні поняття. Принципи виділення частин мови у сучасній лінгвістиці. Історична змінність складу частин мови та їх граматичних ознак у процесі розвитку мови.	2	2	6
11.	Тема 11. Граматика як учення про граматичну будову мови. Синтаксис як учення про словосполучення і речення. Актуальні проблеми синтаксису як науки. Основні поняття синтаксису. Система синтаксичних одиниць. Основні ознаки синтаксичних одиниць та їх порівняльна характеристика. Види синтаксичних зв'язків. Поняття синтагми.	2	2	5
12.	Тема 12. Граматика як учення про граматичну будову мови. Класифікація словосполучень, простих і складних речень. Специфіка побудови речень у різних мовах. Аспекти вивчення синтаксичних одиниць.	2	2	6
13.	Тема 13. Типологічна класифікація мов.	3	3	6
	Усього за курс:	27 год.	27 год.	66 год.

4. Зміст навчальної дисципліни

4. 1. Плани лекційних занять

Денна форма

№	Назва теми	Кількість годин
1.	Лекція 1. Вступ до мовознавства як навчальна дисципліна. Предмет, завдання, основні поняття й методи науки про мову. Природа, сутність, функції та будова мови.	2
2.	Лекція 2. Сучасний погляд на проблему походження мови. Проблема походження мови. Закономірності розвитку мов. Специфіка розвитку різних мов. Генеалогічна класифікація мов.	2
3.	Лекція 3. Мова як системно-структурне утворення. Структура мови. Синхронія і діяхронія.	2
4.	Лекція 4. Фонетика як учення про звукову систему мови. Аспекти вивчення й основи класифікації звуків мови. Аспекти вивчення звуків мови. Членування звукового потоку. Позиційні і комбінаторні зміни звуків. Фонетичні та нефонетичні зміни.	2
5.	Лекція 5. Фонологія. Фонологія, її завдання, основні поняття. Фонологічна система мови. Характеристика основних фонологічних шкіл.	2
6.	Лекція 6. Лексикологія як учення про лексичне значення слова та лексичну систему мови. Лексика і лексикологія. Розділи лексикології: власне лексикологія, семасіологія, етимологія, ономастика, фразеологія, лексикографія. Слово як універсальна семантична одиниця мови. Функції слова: номінативна, семасіологічна. Слово та його варіанти. Лексема, алолекс (лекс), словоформа. Значення слова. Денотат, сигніфікат, конотат. Обсяг і межі семантики слова. Слово і поняття. Поняття як компонент, частина семантики слова. Поняття про семему, сему. Етимологія слова. Принципи етимологічних досліджень.	2
7.	Лекція 7. Фразеологія. Поняття фразеології й класифікація фразеологізмів. Лексикографія. Поняття лексикографії й типи словників.	2
8.	Лекція 8. Морфеміка та словотвірна дериватологія. Історія становлення словотвірної дериватології як науки. Проблеми, завдання сучасної словотвірної дериватології. Зв'язок дериватології з іншими розділами мовознавства. Основні поняття дериватології. Основні способи словотворення. Морфологічні/неморфологічні способи словотворення. Слово- і формотворення.	2
9.	Тема 9. Граматика. Граматичне значення. Граматичні категорії. Способи вираження граматичних значень.	2
10.	Лекція 10. Граматика як учення про граматичну будову мови. Морфологія. Морфологія, її предмет, проблеми, основні поняття. Принципи виділення частин мови у сучасній лінгвістиці. Історична змінність складу частин мови та їх граматичних ознак у процесі розвитку мови.	2

11.	Лекція 11. Граматика як учення про граматичну будову мови. Синтаксис. Синтаксис як учення про словосполучення і речення. Актуальні проблеми синтаксису як науки. Основні поняття синтаксису. Система синтаксичних одиниць. Основні ознаки синтаксичних одиниць та їх порівняльна характеристика. Види синтаксичних зв'язків. Поняття синтагми.	2
12.	Лекція 12. Граматика як учення про граматичну будову мови. Синтаксис. Класифікація словосполучень, простих і складних речень. Специфіка побудови речень у різних мовах. Аспекти вивчення синтаксичних одиниць.	2
13.	Тема 13. Типологічна класифікація мов. Поняття типологічної класифікації мов. Ізолятивні (кореневі) мови. Аглютинативні мови. Інкорпоративні (полісинтетичні) мови. Флективні мови. Інші спроби типологічної класифікації мов.	2
Усього:		27 год.

4.2. Плани практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Мова, її природа та функції. Мова й мислення. Мова як знакова система. Загальнонародний характер мови. 1. Мовознавство як наука. Предмет і завдання курсу. 2. Розділи мовознавства. Зв'язок мовознавства з іншими науками. 3. Походження мови. Огляд теорій походження мови (звуконаслідувальної, вигукової, соціального договору, трудових вигуків, Ф. Енгельса, космічної та інших). Взаємодія біологічних та соціальних факторів у процесі виникнення мови. 4. Суспільний і знаковий характер мови. Система мови. Функції мови. Соціальний статус мови і держава. Двомовність і багатомовність. Диглосія. Мовні контакти. 5. Територіальні й соціальні діалекти. Стилїстична диференціація мов. Розуміння норми в мові. 6. Діалектична єдність мови й мислення, мови й мовлення. Природні й штучні мови. Видатні українські й зарубіжні мовознавці.	2
2.	Тема 2. Сучасний погляд на проблему походження мови. 1. Знаковий характер мови. Мовний знак та його найістотніші риси – умовність, довільність. План змісту і план вираження мовного знака. 2. Мовні підсистеми: фонетична, лексична, морфологічна, синтаксична. 3. Мовні одиниці (фонеми, морфеми, слова, речення) та їх функції.	2

3.	<p>Тема 3. Мова як системно-структурне утворення.</p> <p>1. Письмо як система спеціальних графічних знаків для фіксації мовних текстів.</p> <p>2. Походження та основні етапи розвитку графічного письма: малюнкове (піктографічне); ідеографічне (ієрогліфічне); фонографічне (звукове). Сучасне використання піктограм, ідеограм.</p> <p>3. Типи фонографічного письма: силабічне (складове); консонантне; звуко-буквене (алфавітне).</p> <p>4. Алфавіт. Походження і розвиток основних (базових) алфавітів: грецького, латинського, слов'янського. Типи письма в сучасному світі.</p>	2
4.	<p>Тема 4. Фонетика. Система вокалізму й консонантизму.</p> <p>1. Фонетика як лінгвістична дисципліна.</p> <p>2. Аспекти вивчення звуків.</p> <p>3. Класифікація звуків. Система вокалізму української мови.</p> <p>4. Система консонантизму української мови.</p> <p>5. Фонетичне членування мови.</p> <p>6. Зміни звуків (фонетичні й нефонетичні зміни; позиційні й комбінаторні звукові зміни; асиміляція, дисиміляція, інші види звукових змін).</p>	2
5.	<p>Тема 5. Фонетика. Система вокалізму й консонантизму.</p> <p>1. Звукові (фонетичні) закони. Поняття конвергенції, дивергенції, аналогії.</p> <p>2. Орфоепія.</p> <p>3. Фонетична транскрипція.</p>	2
6.	<p>Тема 6. Лексико-семантична система мови.</p> <p>1. Групи лексики за функціонально-семантичними ознаками: повнозначні слова, вказівні слова.</p> <p>2. Поділ повнозначних слів за реальним змістом, тематикою.</p> <p>3. Поняття семантичного поля.</p>	2
7.	<p>Тема 7. Лексико-семантична система мови.</p> <p>1. Групи слів за сферою вживання.</p> <p>2. Стилїстичні шари лексики.</p> <p>3. Табу. Евфемізми.</p> <p>4. Омоніми. Шляхи появи омонімів: омоніми гомогенні і гетерогенні.</p> <p>5. Історичні зміни в лексиці. Причини змін у лексиці: зникнення, вихід слів з ужитку (застарілі слова); поява нових слів (неологізми); зміни значення слів.</p>	2
8.	<p>Тема 8. Граматична система мови.</p> <p>1. Предмет і склад граматики. Морфеміка, морфологія, синтаксис як її складові.</p> <p>2. Морфема як базовий структурний елемент слова, мінімальна семантична одиниця мови. Відмінність морфеми від слова, складу.</p> <p>3. Типи афіксів за місцем у слові: префікс, постфікс (суфікси і закінчення), інфікс, конфікс, трансфікс, інтерфікс.</p> <p>4. Нульові морфеми. Варіанти морфем (аломорфи, морфи).</p>	2

9.	Тема 9. Граматична система мови. 1. Словотвірні засоби: твірне слово, твірна основа, похідне слово, формант. 2. Способи словотвору: суфіксація, префіксація, постфіксація, інфіксація, трансфіксація, конверсія (перехід слова з однієї частини мови в іншу), складання (основоскладання та словоскладання), зрощення, усічення, лексико-семантичний спосіб. 3. Граматичне значення слова, його відмінність від лексичного значення. Типи граматичних значень: постійні і змінні; формальні і реальні; класифікаційні, синтаксичні, номінативні.	2
10.	Тема 10. Граматична система мови. 1. Словозмінна і словотвірна функції афіксів. 2. Продуктивні й непродуктивні морфологічні моделі слів. 3. Способи вираження граматичних значень.	2
11.	Тема 11. Граматична система мови. 1. Поняття частин мови. 2. Критерії виділення частин мови. 3. З історії питань про частини мови.	2
12.	Тема 12. Граматична система мови. 1. Частини мови в різних мовах. 2. Характеристика основних частин мови.	2
13.	Тема 13. Актуальне членування речення. 1. Словосполучення. 2. Синтагма. 3. Речення як комунікативна одиниця. Класифікація речень. Структурна схема речення. 4. Причини й темпи змін мов і мовних рівнів.	2
	Контрольна робота.	1
Усього:		27 год.

4.3. Самостійна робота Види самостійної роботи

№	Назва теми	Кількість годин
1.	Підготовка до практичних занять (загальна кількість – 13). Обов'язкові види робіт:	
1.1.	Письмові відповіді на контрольні й проблемні питання до практичного заняття.	8
1.2.	Письмове виконання вправ і завдань.	8
2.	Підготовка до контрольної роботи.	6
3.	Вибіркові види самостійної роботи:	
3.1.	робота з підручниками (конспект);	12
3.2.	укладання словника термінів;	10
3.3.	підготовка повідомлення на одна із запропонованих тем;	12
3.4.	підготовка презентації до самостійно обраної теми.	10
Усього:		66 год.

Самостійна робота студентів передбачає опрацювання контрольних та проблемних питань до кожного практичного завдання та виконання вправ і завдань відповідно до запропонованого алгоритму чи зразка.

Підготовка відповіді до проблемного питання обов'язково включає ознайомлення студентів з основною та додатковою літературою згідно з темою, зіставлення поглядів представників різних наукових шкіл та напрямів та обґрунтування найдоцільнішого з погляду сучасної лінгвістики.

Складання словничка сприятиме послідовному засвоєнню теоретичного матеріалу та застосуванню теоретичних положень під час виконання практичних вправ і завдань.

Вибіркові види самостійної роботи **Робота з підручниками (конспект)**

Завдання 1. Дайте письмову відповідь на питання:

1. Походження мови. Див. підр.: Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. К., 2001. С. 70-84.
2. Історичний розвиток мов. Диференціація й інтеграція. Див. підр.: Нариси загального мовознавства : навч. посіб. Для студ. Філол. Спец. Вищ. Навч. закл. : у 2 ч. / Г. С. Кириченко, С. В. Кириченко, А. П. Супрун ; за ред. А. П. Супрун. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. Ч. I : Мова, її будова та функції в суспільстві. 2008. С. 42-47.
3. Загальні питання мовознавства. Див. підр.: Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. К., 2000. С. 5-7.
4. Багатоманітність мов, своєрідність їхнього функціонування та сфери поширення. Див. підр.: Нариси загального мовознавства : навч. посіб. Для студ. Філол. Спец. Вищ. Навч. закл. : у 2 ч. / Г. С. Кириченко, С. В. Кириченко, А. П. Супрун ; за ред. А. П. Супрун. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. Ч. I : Мова, її будова та функції в суспільстві. 2008. С. 38-46.
5. Генеалогічна класифікація мов: основні сім'ї, групи, підгрупи мов світу. Див. підр.: Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. К., 2001. С.87-97.

Завдання 2. Дайте письмову відповідь на питання:

1. Фонетичні та нефонетичні зміни. Див. Підр. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. К., 2001. С. 141-154.
2. Походження письма. Етапи його розвитку. Див. підр. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. К., 2001. С.166-176.
3. Графіка. Орфографія. Орфоепія. Див. підр. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. К., 2001. С.294-297.
4. Намалюйте схему мовного апарату людини. Заповніть схему назвами органів мовлення, користуйтеся при цьому науковими термінами. За намальованою схемою поділіть органи мовлення на активні та пасивні. Назви активних підкресліть червоним олівцем, а пасивних – чорним. Доведіть, що ви це зробили правильно.

Завдання 3

I. Дайте письмову відповідь на питання:

1. Семасіологія як учення про семантичну структуру слова. Див. підр.: Нариси загального мовознавства : навч. посіб. Для студ. Філол. Спец. Вищ. Навч. закл. : у 2 ч. / Г. С. Кириченко, С. В. Кириченко, А. П. Супрун ; за ред. А. П. Супрун. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. Ч. I : Мова, її будова та функції в суспільстві. 2008. С. 97-99.
2. Фразеологія. Див. підр.: Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. К., 2001. С.241-246.
3. Лексикографія як учення про теоретичні основи і практику укладання словників. Див. підр.: Нариси загального мовознавства : навч. посіб. Для студ. Філол. Спец. Вищ. Навч. закл. : у 2 ч. / Г. С. Кириченко, С. В. Кириченко, А. П. Супрун ; за ред. А. П. Супрун. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. Ч. I : Мова, її будова та функції в суспільстві. 2008. С. 113-114.
4. Типи словників. Див. підр.: Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. К., 2001. С. 246-254.
5. Будова словникової статті в різних словниках. Див. підр.: Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. К., 2001. С.254-256.

II. Дайте визначення термінам

Лексикологія: загальна, конкретна, історична, зіставна, прикладна.

До лексикології в широкому значенні слова належать такі розділи:

1. Власне лексикологія;
2. Семасіологія;
3. Ономасіологія;
4. Етимологія;
5. Фразеологія;
6. Ономастика (яка складається із антропоніміки й топоніміки);
7. Лексикографія.

Слово, його ознаки.

За способом номінації слова поділяються на чотири типи:

1. Повнозначні;

2. Вказівні;
3. Службові;
4. Вигуківі.

Лексема.

Лексичне значення (концептуальне, конотативне, контекстуальне).

Слово вступає в такі типи відношень:

1. Предметний (слово – предмет),
2. Поняттєвий (слово – поняття),
3. Лінгвальний (слово – слово).
4. Загальна і конкретна віднесеність, денотативне значення;
5. Сигніфікативне значення, побутові і наукові поняття;
6. Структурне значення (прямі й переносні).

Пряме значення слова.

Моносемія. Полісемія.

Переносне значення слова (метафора, метонімія, синекдоха).

Оказіональне значення слова.

Лексико – семантична система мови.

Омоніми.

За походженням: гомогенні (етимологічні), гетерогенні.

Повні (власне омоніми), неповні (омоформи, омографи, омофони), пароніми, міжмовні омоніми.

Синоніми.

Повні (абсолютні), неповні (часткові): семантичні (ідеографічні), стилістичні (емоційно-експресивні), семантико-стилістичні.

Синонімічний ряд, домінанта ряду.

Антоніми.

Енантіосемія. Чотири групи антонімів: контрарні, комплементарні, контрадикторні, векторні.

Різнокореневі, однокореневі. Антитеза. Оксиморон.

Лексико-семантична система базується на відношеннях:

Парадигматичні і синтагматичні.

За соціальною важливістю лексику поділяють на активну й пасивну.

Активна. Пасивна: застарілі слова (архаїзми, історизми), неологізми, професіоналізми, діалектизми, екзотизми, жаргонізми (сленгові слова), арготизми, евфемізми, табу.

За стилістичною класифікацією лексика поділяється на:

стилістично нейтральну (міжстильову)

стилістично забарвлену: високу (книжну, піднесену), знижену.

Ознаки термінів. Термінологія. Професіоналізми.

Історичні зміни словникового складу мови.

Причини історичних змін: позамовні (позалінгвальні), внутрішньомовні (інтрамовні, внутрішньолінгвальні): зникнення слів, зникнення значень слів, поява нових слів, поява нових значень.

Архаїзми, історизми, неологізми (лексичні, семантичні, авторські), запозичення: матеріальне (лексичне), калькування, семантичне, словотвірне.

Прямі та опосередковані запозичення.

Інтернаціоналізми. Пуризм. Історична лексикологія.

Народна (побутова) етимологія.

Наукова етимологія та її принципи.

Фразеологія.

Фразеологізм. Його ознаки.

Класифікація.

Фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення, фразеологічні вирази.

Лексикографія (теоретична і практична).

Типи словників: енциклопедичні й лінгвістичні (одномовні й багатомовні).

Одномовні: тлумачні, словники неологізмів, іншомовних слів, діалектні, словники мови письменників, історичні, етимологічні, синонімічні, антонімів, омонімів, фразеологічні, орфографічні, орфоепічні, правильності мовлення, частотні, зворотні, словотвірні та морфемні, ідеографічні, асоціативних норм.

Багатомовні (перекладні):

Зафіксувати всі словники обох типів за схемою:

- назва;
- укладач (редактор);
- кількість слів;
- місто, рік, видання.

Завдання 4. Дайте письмову відповідь на питання:

1. Історія становлення словотвірної дериватології як науки. Проблеми, завдання сучасної словотвірної дериватології. Зв'язок дериватології з іншими розділами мовознавства. Див. підр.: *Нариси загального мовознавства : навч. посіб. Для студ. Філол. Спец. Вищ. Навч. закл. : у 2 ч. / Г. С. Кириченко, С. В. Кириченко, А. П. Супрун ; за ред. А. П. Супрун. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. Ч. I : Мова, її будова та функції в суспільстві. 2008. С.115-120.*

2. Основні поняття морфології. Див. підр.: *Нариси загального мовознавства : навч. посіб. Для студ. Філол. Спец. Вищ. Навч. закл. : у 2 ч. / Г. С. Кириченко, С. В. Кириченко, А. П. Супрун ; за ред. А. П. Супрун. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. Ч. I : Мова, її будова та функції в суспільстві. 2008. С.120-124.*

3. Морфологічні/неморфологічні способи словотворення. Див. підр.: *Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. К., 2001. С.294-297.*

Завдання 5. Дайте письмову відповідь на питання:

1. Порівняльна характеристика основних одиниць та елементів граматичної будови мови. Див. підр.: *Нариси загального мовознавства : навч. посіб. Для студ. Філол. Спец. Вищ. Навч. закл. : у 2 ч. / Г. С. Кириченко, С. В. Кириченко, А. П. Супрун ; за ред. А. П. Супрун. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. Ч. I : Мова, її будова та функції в суспільстві. 2008. С.120-139.*

2. Історична змінність граматичних категорій, способів вираження граматичних значень. Див. підр.: *Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. К., 2001. С.259-264.*

3. Принципи виділення частин мови у сучасній лінгвістиці. Див. підр.: *Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. К., 2000. С.100-105.*

4. Історична змінність складу частин мови та їх граматичних ознак у процесі розвитку мови. Типологічна класифікація мов. Див. підр.: *Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. К., 2001. С.97-105.*

Завдання 6. Дайте письмову відповідь на питання:

1. Актуальні проблеми синтаксису як науки. Див. підр.: *Нариси загального мовознавства : навч. посіб. Для студ. Філол. Спец. Вищ. Навч. закл. : у 2 ч. / Г. С. Кириченко, С. В. Кириченко, А. П. Супрун ; за ред. А. П. Супрун. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. Ч. I : Мова, її будова та функції в суспільстві. 2008. С.124-139.*

2. Види синтаксичних зв'язків. Поняття синтагми. Див. підр.: *Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. К., 2001. С.259-264.*

3. Специфіка будови речень у різних мовах. Див. підр.: *Нариси загального мовознавства : навч. посіб. Для студ. Філол. Спец. Вищ. Навч. закл. : у 2 ч. / Г. С. Кириченко, С. В. Кириченко, А. П. Супрун ; за ред. А. П. Супрун. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. Ч. I : Мова, її будова та функції в суспільстві. 2008. С.124-139.*

4. Аспекти вивчення синтаксичних одиниць. Див. підр.: *Нариси загального мовознавства : навч. посіб. Для студ. Філол. Спец. Вищ. Навч. закл. : у 2 ч. / Г. С. Кириченко, С. В. Кириченко, А. П. Супрун ; за ред. А. П. Супрун. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. Ч. I : Мова, її будова та функції в суспільстві. 2008. С. 124-139.*

Укладання словника термінів

Студент повинен укласти **словник термінів** з курсу «Вступ до мовознавства». Таке завдання передбачає роботу зі словниками лінгвістичних термінів та пошук ключових термінів за темами практичних занять.

Підготовка повідомлення на одну із запропонованих тем

Теми повідомлень:

1. Значення письма в історії суспільства.
2. Піктографія.
3. Идеографія.
4. Шумерське письмо.
5. Хетське письмо.
6. Китайське письмо.
7. Писемність майя.
8. Пам'ятки острова Пасхи.
9. Єгипетське письмо.
10. Складове письмо.
11. Консонантне письмо.
12. Буквено-звукове письмо.
13. Грецьке письмо.
14. Фінікійське письмо.
15. Латинське письмо.
16. Кирилиця.
17. Арамейське письмо.
18. Глаголиця.
19. Руни.
20. Графіка.
21. Принципи орфографії.

Методичні рекомендації щодо написання повідомлення

Перш ніж остаточно обрати певну тему повідомлення, варто перевірити, чи достатньо літератури з даного питання. Якщо студент хоче змінити формулювання теми, це потрібно узгодити з викладачем.

Користуючись інтернет-джерелами, необхідно критично ставитися до інформації та перевіряти її за кількома різними сайтами. У підготовці повідомлення не бажано користуватися даними з Вікіпедії, оскільки вона не має статусу надійного джерела наукової інформації.

При підготовці до повідомлення варто продумати візуальний супровід (таблиці, рисунки, презентація в PowerPoint тощо) та роздатковий матеріал для слухачів.

Вимоги до змісту та оформлення повідомлення

Обсяг самого тексту (без списку використаної літератури та змісту) – не менше 4 повних сторінок; поля: усі 2 см; шрифт Times New Roman, кегль 14, інтервал 1,5; текст має бути вчитаним та відформатованим (вирівняний по ширині, наявні абзаци тощо).

Структура повідомлення обов'язково повинна включати: вступ, основну частину, висновки, список використаної літератури.

Зміст: повідомлення має бути самостійною роботою студента і повинно обов'язково містити власний аналіз та порівняння інформації. Власні узагальнення та систематизацію матеріалу доцільно подавати у вигляді схем та таблиць.

На всі джерела, інформацію з яких було використано, обов'язкові посилання, які оформлюються так: [2, С. 5], [4, С. 5–25; С. 6, С. 7–8], де перша цифра – номер джерела в списку використаної літератури, а цифра після літери С. – номери сторінок. Плагіат не допустимий!

Список використаної літератури повинен налічувати не менше 5 позицій, у тексті обов'язкові посилання на ці джерела. У списку літератури необхідно наводити повні бібліографічні дані (автор, назва, рік, місце видавництва, видавництво, кількість сторінок) згідно з правилами бібліографічного опису.

5. Підсумковий контроль

5.1. Питання до іспиту

1. Мовознавство як наука про мову, його предмет. Галузі мовознавства. Зв'язок мовознавства з іншими науками.

2. Визначення мови. Відмінність людської мови від спілкування тварин та інших засобів спілкування в людському колективі.

3. Природа і сутність людської мови. Мова як суспільне явище. Роль мови в суспільстві. 4. Методи дослідження мови. Поняття про синхронію і діахронію.

5. Мова і мислення як дві сторони процесу пізнання дійсності людиною. Основні одиниці мови і мислення, їх діалектичний зв'язок і нетотожність.

6. Мова і мовлення, їх діалектична єдність як загального і окремого, абстрактного і конкретного. Парадигматичні зв'язки у мові і синтагматичні у мовленні.

7. Функції мови, їх характеристика.

8. Проблема походження людської мови. Теорії походження мови. Погляди вчених на моногенез та полігенез людської мови.

9. Закономірності розвитку мов. Два основні процеси в розвитку мов - диференціація та інтеграція.

10. Взаємодія, схрещення мов. Явища субстрату, суперстрату, адстрату. Змішані мови.

11. Розвиток і функціонування мов у різні історичні епохи. Загальнонаціональна мова, її диференціація. Поняття літературної мови.

12. Літературна мова, її форми. Стилїстична диференціація літературної мови.

13. Мова і суспільство. Поняття мовного стану та мовної ситуації. Білінгвізм. Диглосія.

14. Проблема міжнародних мов. Так звані світові мови. Штучні мови.

15. Мова як знакова система. Чотири рівні мовної системи.

16. Одиниці мови, їх функції. Розділи мовознавства.

17. Фонетика як розділ мовознавства, її предмет. Звуки мови, три аспекти їх вивчення. Фізична природа звуків людської мови

18. Фізіологічний аспект вивчення звуків мови. Будова і функції мовного апарата. Артикуляція і її фази. Артикуляційна база.

19. Фонетичне членування мовленнєвого потоку: фраза, синтагма, такт, склад.

20. Склад як фонетична одиниця. Теорії складоподілу. Типи складів. Складотворчі звуки. Монофтонги та поліфтонги.

21. Наголос. Типи наголосів, їх характеристика. Функції наголосу.

22. Інтонія, її складові. Функції інтонації.

23. Класифікація звуків. Голосні звуки, їх класифікація.

24. Приголосні звуки, їх класифікація.

25. Фонетичні процеси. Позиційні фонетичні зміни: редукція голосних, оглушення приголосних, протеза.

26. Комбінаторні зміни звуків: гаплогія, дієреза, метатеза, епентеза, субституція.

27. Комбінаторні зміни звуків: акомодация, асиміляція, дисиміляція.

28. Фонема і її функції. Ознаки фонем: диференціальні та нейтральні. Позиції фонем: сильні та слабкі. Варіанти і варіації фонем.

29. Орфоєпія. Основні орфоєпічні правила (на прикладі української, англійської чи німецької мов).

30. Фонетична та фонематична транскрипція. Транслітерація.

31. Письмо, основні етапи і форми розвитку письма.

32. Графіка. Алфавіт. Основні світові алфавіти. Співвідношення між буквами і звуками в алфавіті.

33. Орфографія. Принципи орфографії.

34. Лексикологія як розділ мовознавства. Розділи лексикології, предмет їх вивчення.

35. Слово як одиниця мови. Слово і лексема. Словоформа. Лексичне значення слова. Слово і поняття. Сема, семема.

36. Моносемія і полісемія. Пряме і переносне значення слова. Види переносного значення слова.

37. Зміни в значенні слова: звуження, розширення, зміщення назв.

38. Омоніми, їх різновиди, причини виникнення. Міжмовні омоніми. Пароніми.

39. Синоніми. Синонімічний ряд. Домінанта синонімічного ряду.

40. Табу. Евфемізми.

41. Антоніми. Типи антонімів. Стилiстичні можливості антонімії.
42. Лексико-семантична система мови. Групи слів за значенням. Лексико-семантичні поля. Родо-видові (гіперо-гіпонімічні) відношення між словами.
43. Стилiстичні групи лексики. Стилiстично нейтральна і стилістично забарвлена лексика.
44. Історичні зміни в словниковому складі лексики. Причини історичних змін. Застаріла лексика: архаїзми, історизми. Неологізми.
45. Шляхи збагачення лексики. Запозичення слів. Різновиди запозичень.
46. Етимологія, принципи етимології. Внутрішня форма слова. Деетимологізація. Народна етимологія.
47. Фразеологія. Класифікація фразеологізмів. Джерела походження фразеологізмів.
48. Лексикографія. Типи словників, їх будова. Найвідоміші лексикографічні праці в світі й в Україні.
49. Граматика, її розділи. Граматичне значення, граматична форма. Граматичні категорії. Граматична парадигма.
50. Морфеміка. Поняття морфем. Види морфем за значенням, за позицією у слові, за функціями.
51. Зміни в будові слова в процесі історичного розвитку: опрощення, ускладнення, перерозклад, декореляція.
52. Способи вираження граматичних значень: синтетичні, аналітичні.
53. Типологічна класифікація мов. Аглютинація та фузія.
54. Частина мови. Критерії виділення частин мови.
55. Синтаксис, його предмет. Словосполучення, типи словосполучень.
56. Синтаксичні зв'язки між словами у словосполученнях.
57. Речення як основна одиниця синтаксису. Ознаки речення. Типи речень.
58. Актуальне членування речення. Тема і рема.
59. Порівняльно-історичний метод як основа генеалогічної класифікації мов, його становлення і розвиток.
60. Генеалогічна класифікація мов. Поняття мовної сім'ї, мовної групи, підгрупи (на прикладі якоїсь сім'ї мов). Макросім'я мов. Ностратична гіпотеза.
61. Загальна характеристика індоєвропейської сім'ї мов.
62. Загальна характеристика слов'янської групи мов.
63. Загальна характеристика германської групи мов.
64. Загальна характеристика романської групи мов.

5.2. Зразок іспитового білета із зазначенням максимальної кількості балів за кожне виконане завдання

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ПЕТРА МОГИЛИ

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Спеціальність	014 Середня освіта
Спеціалізація	014.01 «Українська мова і література»
Семестр	II
Навчальна дисципліна	«Вступ до мовознавства»

БІЛЕТ № 0

1. *Теоретичне питання:* Мовознавство як наука про мову, його предмет. Галузі мовознавства. Зв'язок мовознавства з іншими науками. Знакова природа мови.
2. *Теоретичне питання:* Актуальне членування речення. Тема і рема.
3. *Практичне завдання:* Прочитайте текст. Проаналізуйте всі голосні звуки відповідно до їхньої артикуляційної класифікації.

Сьогодні був саме той день. Саме в такі дні, як сьогодні, набирала весна того розмаху і сили, коли за нею вже відчувалося тепло, а потім і гаряче літо. У такий день, здавалося, можна почути, як росте трава, як наливається соком молоденьке листя на деревах і як вибухають різнокольоровою райдугою в пробудженій пуці лісові квіти (Ю. Покальчук).

Затверджено на засіданні

кафедри української філології та міжкультурної комунікації

Протокол № __ від «__» _____ 202__ року

Завідувач кафедри _____

Н.М. Лебединцева

Екзаменатор _____

А.А. Зинякова

*Критерії оцінювання відповіді на іспиті:

Іспитовий білет складається з: теоретичного питання № 1 (10 балів); теоретичного питання № 2 (10 балів); практичного завдання (20 б.). Загалом – 40 балів.

5.3.Зразок варіанта контрольної роботи

Варіант 0

I рівень

1. Мова є суспільним явищем, бо:
 - а) є знаковою системою;
 - б) виникла в суспільстві;
 - в) використовується для потреб суспільства;
 - г) є ієрархічною системою;
 - д) засвоюється в суспільстві.
2. До позиційних змін належать:
 - а) кількісна редукція;
 - б) протеза;
 - в) акомодация;
 - г) якісна редукція;
 - д) асиміляція.
3. Віднесеність слова до предмета називають:
 - а) денотативним значенням;
 - б) сигніфікативним значенням;
 - в) структурним значенням;
 - г) конотативним значенням.
4. У формі слова *напишу* виражені граматичні значення
 - а) роду, відмінка, числа;
 - б) способу, роду, числа;
 - в) часу, способу, числа, особи;
 - г) способу, особи, числа.
5. Тип синтаксичного зв'язку, в якому граматичні значення стрижневого слова повторюються в залежному слові, називається
 - а) узгодження;
 - б) координація;
 - в) керування;
 - г) прилягання.

II рівень

1. Дайте перелік факультативних функцій мови, похідних від комунікативної.
2. Наведіть докази того, що мова і мислення не тотожні поняття.

III рівень

Перепишуючи речення, вставте пропущені букви, розставте розділові знаки. Зі складу речення виділіть словосполучення та визначте тип підрядного зв'язку в них. Виконайте повний синтаксичний аналіз речення та фонетичний і морфологічний аналізи підкресленого слова.

Грими моя пісн... могутня ясна на всім українс...кім роздо...лі (П. Тичина).

*Критерії оцінювання завдань контрольної роботи: I рівень по 0,2 бали за тестове запитання (0,2•5=1 бал), II рівень по 1 балу за питання (1•2=2 бали), III рівень – 5 балів за завдання. Усього – 8 балів.

6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання (денна форма)

№ з/п	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1.	Практичні заняття (загальна кількість – 13)	52 б.
1.1.	Письмові відповіді на контрольні й проблемні питання до практичного заняття з урахуванням блоку самостійної роботи.	13•2 б.= 26 б.
1.2.	Письмове виконання вправ і завдань з усною відповіддю на занятті.	13•2 б.= 26 б.
2.	Контрольна робота	8 б.
3.	Іспит	40 б.
	Разом за семестр:	100 б.

***Блок самостійної роботи** – робота з підручниками (конспект), словник термінів, презентація, повідомлення (вибіркові види самостійної роботи). Кількість балів враховано при оцінюванні практичних занять.

Критерії оцінювання ЗУН студентів:

1. Оцінювання якості підготовки до практичних підгрупових занять:

а) оцінка «відмінно» (4 бали) виставляється студентові, якщо він:

- у повному обсязі (на 100%) підготував практичне заняття, по суті й за змістом розкрив поставлену перед ним проблему;

- дав розгорнуту логічну відповідь на контрольне (-і) питання, при цьому під час підготовки використав самостійно опрацьовану літературу, уклав фрагмент словника термінів і підготував презентацію/повідомлення;

- правильно (без помилок) виконав вправу чи завдання, обґрунтувавши хід власних думок;

б) оцінка «добре» (3 бали) виставляється студентові, якщо він:

- підготував 75% практичного заняття, по суті й за змістом розкрив поставлену перед ним проблему, але при цьому допустив неточності у формулюванні визначень, понять і явищ;

- дав розгорнуту логічну відповідь на контрольне (-і) питання, при цьому під час підготовки, ознайомився з конспектом лекції, але не користувався додатковою літературою;

- правильно, в цілому, виконав вправу чи завдання, допустивши 1-2 помилки, проте обґрунтувавши хід власних думок;

в) оцінка «задовільно» (2 бали) виставляється студентові, якщо він:

- підготував 50% практичне заняття, загалом розкрив поставлену перед ним проблему, але під час відповіді допустив низку помилок, або пропустив важливі факти, або не зміг пояснити сутність того чи іншого явища;

- дав неповну (часткову) відповідь на контрольне (-і) питання, що потребувало суттєвих доповнень чи коментарів з боку викладача чи інших студентів, при цьому під час підготовки не використав додаткової літератури, погано ознайомився з конспектом лекції;

- виконав вправу чи завдання зі значною кількістю помилок або неточностей, не зміг обґрунтувати (або частково обґрунтував) хід власних думок;

г) оцінка «незадовільно» (1-0 бали) виставляється студентові, якщо він:

- підготував практичне заняття в обсязі, меншому за 50%, по суті й за змістом не розкрив поставленої перед ним проблеми або відмовився відповідати;

- дав неправильну (нелогічну) відповідь на контрольне (-і) питання, при цьому під час підготовки не використав додаткової літератури або відмовився відповідати;
- неправильно (зі значною кількістю помилок чи неточностей) виконав вправу чи завдання, не зміг пояснити хід виконання або зовсім не виконав вправи чи завдання.

2. Оцінювання якості виконаної контрольної роботи (окремо оцінюється кожний блок або кожне завдання):

а) оцінка «відмінно» (7-8 балів) виставляється студентові, якщо:

- відповіді на тестові завдання відкритого типу є правильними;
- відповідь на теоретичні питання є вичерпною, змістовною, логічною, у ній відсутні фактичні помилки та порушення мовних норм, а терміни, явища й поняття проілюстровано прикладами;

- практичне завдання виконано без помилок відповідно до зразків-еталонів, поданих у лекціях та на практичних заняттях;

б) оцінка «добре» (5-6 балів) виставляється студентові, якщо:

- є 4 (чотири) відповіді на тестові завдання відкритого типу;
- відповідь на теоретичні питання є повною, змістовною, логічною, проте в ній є незначні неточності, а в окремих випадках наявні мовні та мовленнєві помилки (не більше 3-х); терміни, явища й поняття загалом проілюстровано прикладами;

- практичне завдання виконано відповідно до зразків-еталонів, поданих у лекціях та на практичних заняттях, але в ньому наявні помилки (не більше 2-х);

в) оцінка «задовільно» (3-4 балів) виставляється студентові, якщо:

- є 2 (дві) відповіді на тестові завдання відкритого типу;
- відповідь на теоретичні питання є неповною, але змістовною, проте в ній є неточності, порушено логічний виклад думок, а в окремих випадках наявні мовні та мовленнєві помилки (не більше 5-х); терміни, явища й поняття загалом майже не проілюстровано прикладами;

- практичне завдання виконано, але порушено порядок його виконання або в ньому є суттєві неточності; у завданні допущено студентом помилки (не більше 4-х);

г) оцінка «незадовільно» (0-2 балів) виставляється студентові, якщо:

- тестові завдання відкритого типу не виконано;
- відповідь на теоретичні питання є поверховою (або відповіді на питання немає), котра не відповідає змісту питання, у ній є суттєві неточності, порушено логічний виклад думок, наявні мовні та мовленнєві помилки (від 6-ти та більше); терміни, явища і поняття загалом не проілюстровано прикладами;

- практичне завдання виконано, але порушено порядок його виконання або в ньому є суттєві недоліки; у завданні допущено студентом помилки (від 5-ти і більше).

Забезпечення освітнього процесу

Курс передбачає застосування словесних методів навчання: проблемні й евристичні, проблемно-пошукові, аналітичні бесіди.

Практичні методи навчання: робота в бібліотеці, використання ресурсів Інтернету. Використовуються також наочні методи, передусім, використання демонстрації та електронної презентації.

Інтерактивні метод навчання: мозковий штурм, асоціативний куш, проблемно аналітичні бесіди, кейсові вправи, ситуативне моделювання тощо.

Методи стимулювання та мотивації навчальної діяльності:

1. Методи стимулювання пізнавального інтересу: дискусії; несподіваність, парадоксальність, ситуації успіху, новизни тощо.

2. Методи стимулювання мотивів обов'язку й відповідальності: переконання, вимога, привчання, вправа, заохочення тощо.

Матеріально-технічне забезпечення

Проекційне мультимедійне обладнання (проектор, екран, ноутбук/комп'ютер); Доступ до мережі Internet, точка доступу Wi-Fi; OS: Windows, Android, iOS; Browsers: Chrome / Opera / Mozilla Firefox / MS Edge; Програмне забезпечення: Word, PowerPoint; Skype, Zoom, Google Meet; Гаджети для запису і відтворення аудіо- та відео-файлів (ноутбук, планшет, смартфон, камера, мікрофон, навушники, диктофон, портативний MP3/MP4 плеєр, портативна колонка,

CD/DVD програвач); Електронні словники, мобільні додатки для вивчення української мови та перекладу (Google, META.ua, Академічний тлумачний словник української мови sum.in.ua, Український лінгвістичний портал <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>, Український мовно-інформаційний фонд НАН України відділ інформатики <https://www.facebook.com/ulif.org.ua/>); Система електронного навчання Moodle 3.9.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
65-74	D	задовільно	
60-66	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

7. Рекомендована література

Базова

1. Герета Н. М., Торчинський М. М. Вступ до мовознавства. Київ :Товариство «Знання», 2000. 217 с.
2. Горох Г. В. Вступ до мовознавства. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2002. 199 с.
3. Донець Л.С., Мацько Л.І. Вступ до мовознавства: Практикум. Київ : Вища школа, 1989. 169 с.
4. Карпенко Ю. В. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2006. 336 с.
5. Кириченко Г. С. Нариси загального мовознавства : у 2 ч.: навч. посібник / Г. С. Кириченко, С. В. Кириченко, А. П. Супрун; за ред. А. П. Супрун. Київ : Ін Юре, 2008. Ч. 1 : Мова, її будова та функції в суспільстві / ред. А. П. Супрун. 2008. 168 с.
6. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ : Видавничий центр «Академія», 2000. 368 с.
7. Левицький А. Е. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 104 с.
8. Монжалей Т. К. Вступ до мовознавства. Суми : Університетська книга, 2011. 183 с.
9. Терехова Д. І. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник для студентів першого курсу (напрямок підготовки 6.020303 «Філологія», спеціальність «Переклад») та загальноосвітніх навчальних закладів (курси за вибором для учнів профільних класів філологічного напрямку). Київ – Полтава : «Полтавський літератор», 2012. 224 с.
10. Харченко С.В. Вступ до мовознавства. Київ : Вид-во НАУ, 2004. 164 с.

Допоміжна

1. Білецький А. О. Про мову, мовознавство. Київ : АртЕк, 1996. 89 с.
2. Білецький А. О. Про мову і мовознавство. Київ : «АртЕк», 1997. 223 с.
3. Глазкова О.В. Колесник Д.М. Вступ до мовознавства. Черкаси: ЧІТІ, 1999. 211 с.
4. Доленко М. Т. Вступ до мовознавства. Збірник вправ і завдань. Київ : Вища школа, 1975. 150 с.
5. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства. Київ : Вища школа, 1974. 307 с.
6. Зеленько А. С. З історії лінгвістичних вчень. Луганськ : Альма-матер, 2002. 297 с.
7. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ : Видавничий центр «Академія», 2003.

464 с.

8. Удовиченко Г. М. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних учень. Київ : Вища школа, 1980. 305 с.
9. Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ: Навчальний посібник. Київ : Вища шк., 1995. 284 с.
10. Ющук І. П. Вступ до мовознавства. Київ : Рута, 2000. 219 с.

Інформаційні ресурси

Віртуальна бібліотека <http://virlib.ru/>
<http://www.elbib.ru/>
www.lib.kiev.ua
www.library.kr.ua/libworld/elib.html
www.krugosvet.ru
<http://referaty.com.ua/>
www.daad.de
www.thulb.de
www.uni-konstanz.de
www.vorota.de

Словник дисципліни

Мова, мовознавство (лінгвістика); конкретне, загальне, прикладне, теоретичне мовознавство; методи дослідження мови: описовий (дескриптивний), структурний, зіставний (контрастивний), історичний, порівняльно-історичний; синхронія, діахронія; мовлення; функції мови: мислеоформлююча, комунікативна, інтегруюча, акумулятивна, когнітивна, експресивна, імпресивна, естетична, фатична; теорії походження мови: звуконаслідувальна, вигукова, трудових викриків, соціального договору, Ф. Енгельса, космічна та ін.; мовна диференціація та інтеграція, схрещення мов, субстрат, суперстрат; змішані мови (піджини, креольські), світові, штучні мови, мертві мови; мовний стан, мовна ситуація, двомовність (білінгвізм), мовна політика; національна мова, літературна мова, територіальні діалекти, соціальні діалекти (жаргони), професійні діалекти (сленги), просторіччя; мовний знак, парадигматичні, синтагматичні зв'язки, рівень мовної системи

Фонетика, звук, буква, тембр звука, обертони, форманти; органи мовлення активні, пасивні; артикуляція, приступ (екскурсія), витримка, відступ (рекурсія), акцент, артикуляційна база мови; голосні високого, середнього, низького, проміжного піднесення; нелабіалізовані, лабіалізовані; дифтонги, трифтонги; приголосні сонорні, дзвінкі, глухі; апікальні, церебральні, какумінальні, дорсальні; зімкнені (проривні), щілинні (фрикативні), африкати; пом'якшення (палаталізація), подовження, придиховість (аспірація); мовленнєвий потік, фраза, інтонація; наголос фразовий, логічний, емпатичний; синтагма, такт, проклітика, енклітика; склад відкритий, закритий, неприкритий, прикритий; наголос словесний: силовий (динамічний), довготний (кількісний), музичний (тонічний, мелодійний); зв'язаний, вільний; постійний, рухомий; фонологія, фонема (звукотип), диференціальні (розрізнявальні) і нейтральні ознаки фонем, напружена опозиція фонем, кореляційні ряди фонем (кореляції), сильна і слабка позиції фонем; алофони (різновучання), варіації і варіанти фонем; фонологічна система мови; зміни звуків: комбінаторні контактні і дистантні, прогресивні і регресивні, асиміляція, сингармонізм, акомодация, субституція, дисиміляція, епентеза, дієреза, гаплогія; позиційні зміни: редуція, позиційні, історичні чергування звуків, протеза; спонтанні зміни, фонетично не зумовлені зміни звуків, зміни звуків за аналогією, морфологічні чергування, гіперизми, метатези; орфоєпія.

Письмо, предметне письмо, піктограма, піктографія, ідеографія, ідеограма, фонографічне письмо, складове (силабічне) письмо, консонантне письмо, звуко-буквене письмо; графіка, алфавіт, кирилиця, глаголиця, латиниця, діакритичні знаки, лігатура, поліграф, двограф, триграф; орфографія (правопис), принципи орфографії: фонетичний, морфологічний, історичний (традиційний), диференційний (символічний, смисловий); транскрипція, транслітерація.

Лексикологія, семасіологія, етимологія, ономастика, антропоніміка, топоніміка; слово, поняття, лексема, словоформа; семантика, моносемія, полісемія, сема, семема, пряме і переносне значення, метафора, метонімія, синекдоха; фразеологія, фразеологізм, ідіома; фразеологічні зрощення, сполучення, єдності; крилаті вирази; діалектизми, професіоналізми, жаргонізми, екзотизми, терміни; антоніми, синоніми, домінанта синонімічного ряду, табу, евфемізми, пароніми; омоніми: омофони, омографи, омоформи; гомогенні і гетерогенні омоніми; активна і пасивна лексика, історизми, архаїзми, неологізми; запозичення: власне запозичення, засвоєння, кальки, запозичення значень, словотвірні запозичення, варваризми; етимологія, внутрішня форма слова, деетимологізація, народна “етимологія”; лексикографія, типи словників: енциклопедичні і лінгвістичні; словникова стаття, реєстр, реєстрове слово.

Граматика, граматичне значення, граматична форма, граматична категорія; морфеміка, морфема, корінь, афікси, префікс, інфікс, конфікс, інтерфікс, суфікс, постфікс; зміни в будові слова: опрощення, перерозклад, ускладнення; морфологія, парадигма, частини мови, граматичні способи, афіксація, внутрішня флексія, аглютинація, фузія; редуплікація, суплетивізм, прийменники й післяприйменники, артиклі, допоміжні дієслова, сполучники, частки, словосполучення лексичне і синтаксичне, сурядне і підрядне, предикативне і непередикативне; речення, комунікативність, модальність, передикативність; члени речення, синтаксична основа, додатки, означення, обставини; актуальне членування речення: тема і рема.

Порівняльно-історичний метод; споріднені мови, генеалогічна класифікація мов; мовна сім'я, група, підгрупа; макросім'я, індоєвропейська сім'я мов.